

Contemporary Conundrums

Issues for consideration

Kinyan on Shabbat
Trading on Shabbat
Benefit accrued on Shabbat
Marat Ayin
Zilzul Shabbat
Lifney Iver

1 רמב"ם הלכות שבת פרק כא הלכה א

נאמר בתורה + שמות כ"ג + תשבות אפילו מדברים שאינן מלאכה חייב לשבות מהן, ודברים הרבה הן שאסרו חכמים משום שבות, מהן דברים אסורים מפני שהן דומים למלאכות ומהן דברים אסורים גזרה שמא יבוא מהן איסור סקילה, ואלו הן.

2 שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורה קמא סימן קנט

לכבוד אחי חביבי הרב רבי בונם נ"י הגאב"ד דק"ק מאטרסדארף.

מכתב אחי רומע"ת הגיעני לנכון היום. ולעוצם טרדותי וחולשת כחי בעו"ה א"א להשיב על כל דבריו. ולמלאות רצונו במקצת אשיב על חד מנהון בקיצור. והוא.

על ספיקתו בביטול הגט קודם שנתקיים התנאי אם אסור משום שבות. וכן במה דקיי"ל אין קונין בשבת. אם מכר לו חפץ בע"ש במשיכה או בכסף. ואמר תקנה לך למחר. דבשבת נגמר הקנין. וכן מכר לו בע"ש במעכשיו בתנאי שיעשה כך וכך. אם מותר לקיים התנאי במעשה בשבת. שע"ז נתקיים הקנין למפרע בע"ש, די"ל דבשניהם מותר, דבראשון אינו עושה מעשה בשבת אלא דמעצמו נגמר דשרי. וכן בשני אף דעושה מעשה מ"מ הוי רק קיום התנאי. אבל המכר נגמר למפרע בשבת. או דבשניהם אסור. בא' משום גמר הקנין בשבת. ובשני משום דמעשה קיום התנאי גורם לגמור הקנין, או בא' מותר ובב' אסור. או בהיפוך. ע"כ תוכן דבריו.

3 שו"ת הר צבי או"ח א סימן קכו

דבאמת גם במקנה מע"ש ע"מ שיחול הקנין בשבת נמי איכא איסור שבות דמו"מ, אלא דמ"מ חילוק יש בדבר, דהיכא דכל הקנין מתחלה ועד סוף נעשה ונגמר בשבת, בכה"ג יש איסור שבות על המקנה ועל הקונה שניהם שקולים הם לעבור על שבות זה, משא"כ כשהקנין נעשה בע"ש ע"מ שיחול בשבת, יש לדון דאין איסור שבות אלא על הקונה דלגבי המקנה לא יגרע מכל מלאכה דאורייתא שמותר לעשותה מע"ש אע"פ שהמלאכה הולכת ונגמרת ביום השבת, דעיקר איסורא של המקנה הוא מעשה הקנין והמעשה נעשה בחול, אבל איסור שבות של הקונה הוא עצם הזכיה והקנין, ולכן אף כשהקנין נעשה בחול מכל מקום איסורו במקומו עומד, שהרי כל זכירתו וקניינו הוא בשבת. ולפ"ז נאמר, דגם אלה האוסרים להקנות בע"ש ע"מ שיחול הקנין בשבת לא אמרו אלא משום דהקונה עביד איסורא בזכירתו ביום השבת

4 JOHICS, L, 'Internet commerce on Shabbat'

In conversations with a representative of Amazon.com, this writer also received information which does not support the contention that when a buyer "buys" something on the internet, the vendor is immediately paid. Such a scenario would certainly be problematic on Shabbat, for a variety of reasons. However, Amazon.com informed me that although a buyer's credit card number is noted and an immediate (automatic electronic) check is made for the validity of that account and the sufficiency of its funds, there are many businesses (including in some cases Amazon) which do not process the charge and receive payment until they have determined that they actually have the merchandise on hand and are able to send it out. Since there is an option of delaying receipt of the buyer's funds until the goods are shipped, this particular issue could readily be avoided on Shabbat; the seller would merely have to design the web page so that no money would actually be transferred until after Shabbat, i.e., there could be a notice on the "shopping cart" that the order will not be processed till after Shabbat. (In light of the new information gleaned by Rabbi Heinemann about credit card transfers, it is possible that even this precaution might be unnecessary.) Amazon.com also informed this writer that at times they sell merchandise on consignment (called "market place sellers") and in that case, as soon as the item is sold, they automatically transfer it to the account of the seller who gave them the item on consignment. This might be a problem, for R. Akiva Eiger forbids acquiring an item (kinyan) on Shabbat even if no funds are transferred.

Contemporary Conundrums

In an internal memo circulating within the Orthodox Union, Rav Belsky also addressed the question of placing a bid on an internet sale (such as eBay) which may end on Shabbat. He bid beforehand and, in the event his bid wins, he will then have to arrange with the seller for purchase and delivery; since this can be done after Shabbat, there is no problem. However, there are also 'proxy' bids, whereby the buyer makes a maximum bid and eBay's computers automatically bid for him, up to the maximum. If that bid wins, it automatically becomes his on Shabbat, and that would not be permitted. Rabbi Belsky's ruling is based in the aforementioned responsum of R. Akiva Eiger....

5 שש"כ פכ"ט הע' ע'

ואף שאסור ליתן מכשול ברחוב אף שרובם נכרים, וגם אסור למכור לנכרי בגד שאבד בו שעטנו וכדומה, משום חששא שמא יחזור וימכרנו לישראל, ואסור גם בעיר שרובה נכרים, מ"מ שאני התם שהבגד הוא עצמו גוף האיסור, משא"כ בני"ד הרי זה דומה לפרה חורשת בשביעית דקיי"ל כבית הלל - שביעית פ"ה משנה ח' - שמותר למכור לישראל חשוד משום טעמא דאיכא למיתלי, ע"ש. ולפי"ז נראה שמעיקר הדין מותר גם אם המשתמשים הם יהודים כי יש לתלות שלא ישתמשו בשבת אלא סמוך לשבת - לפניה - או במוצאי שבת, ומסתבר דמותר אף שהמיתקן הוא שלו, ואין גם לאסור משום שכר שהרי הדמים הם עבור המצרכים

6 שו"ת מנחת יצחק חלק ג סימן לד

בנדון מכירה אוטומטי בשבת. ב"ה יום ג' ויקרא ז' אדר ב' תשי"ט לפ"ק מנשטת יצ"ו.

נשאלתי, אודות מכירה אוטומטי, שכאשר משליכין בתוכה איזה מטבע, היא משלכת מתוכה דבר ידוע, או שנמצאים בתוכה כמה עינים לענג הילדים, וע"י השלכת המטבע מתחיל לעבוד והילדים מתענגים, ואין ידוע למי שייכת הכלי, מה דינה בשבת.

(א) הנה כבר איתמר ד"ז בתשובת האחרונים, כמו שהבאתי בספרי (ח"א סי' נ"ו) מס' שערים מצוינים בהלכה (סי' פ' אות ל"ב) בשם שו"ת גבעת הלבונה (או"ח סי' כ"ח), דיש בזה משום איסור מקח וממכר, בין על הלוקח, כגון שיש לו כבר המטבע בידו בשוגג, דדינא הוא שמותר לו להניחה במקום שירצה, מ"מ אסור להשליך המטבע לתוכה, ובין על המוכר, דיש איסור לישראל להניחה ברחוב העיר, משום דלא ימלט שלא יקנה אחד בשבת, וכליו של אדם קונים לו מדין חצר, וכמו דקיי"ל, שאסור ליתן לנכרי מעות שיקנה בשבת, ואפילו בסתם אסור, אם יום השוק בשבת כמו שאיתא בש"ע (או"ח סי' ש"ז) עכת"ד, והנה בנוגע לענין לוקח, בודאי הצדק עמו, שעושה להדיא מעשה הקני' בשבת, וע"כ חששתי לזה בנוגע להשאלה בספרי שם, אבל בנוגע לבעל האוטומט, הרי הובא בס' שערים מצ"ב שם, /שערים מצוינים בהלכה סי' פ' אות ל"ב/ משו"ת מהרש"ג (סי' קי"ז), שכתב להתיר, אם הכלי הנ"ל עומדת ברה"ר, והלוקח אינו נכנס לרשות הישראל, מטעם דגם מלאכה דאו' מותר, כשנעשית מעצמה בשבת, כדאי' (בש"ע סי' רנ"ב סעי' ה'), וכ"ש מו"מ, ואף להתוס' (שבת י"ז ע"ב ד"ה אין), שכתבו הטעם לאסור, באם העכו"ם יוצא מרשות הישראל, לאחר שקיעת החמה, משום דמחזי כשלוחו, זה דוקא דהישראל מוסר לו החפץ, משא"כ הכא שהכל נעשה מעצמו, ומ"מ אם הכלי עומדת ברשות ישראל יש להחמיר, ומכ"ש דבשבת וי"ט אסור לו להישראל, להניח בכלים הנ"ל, הדברים שנזרקים לחוץ, אף אם אינם מוקצים עיי"ש באריכו עכת"ד.

(ג) והנה בנוגע לחשש הא', כבר נמצא בזה, בתשו' גדולי האחרונים לאיסור, והראשון שנסתפק בזה, הוא הגאון הרעק"א (בסי' קנ"ט), ומסקנתו לאיסור, הן אם מכר לו חפץ בע"ש, ואמר תקנה לך למחר בשבת, והן שמכר בע"ש במעכשיו, בתנאי שיעשה למחר כך וכך, דאסור לעשות מעשה קיום התנאי בשבת, משום איסור מקח וממכר, וכ"כ בזה בתשו' כתב סופר (או"ח סי' מ"ו), ובתשו' מהר"ם שיק (או"ח סי' קל"א) צדד להתיר, אבל ראיתי בתשו' אבני צדק (או"ח סי' ל"ד) שהחמיר בזה, ורק ע"י צידוד איזה תקנה בנדון דידי, ובמקום הפסד גדול, התיר, וכן החמיר בזה בתשו' אמרי יושר (ח"ב סי' צ"ו) במקח וממכר, ובס' שערים מבה"ל שם, שהעתיק מתשו' אבני צדק וא"י להתיר, קצר קצת, ואף דבנד"ד דלא קבע הקנין על שבת דוקא, מ"מ לפי מה שהוכיח בתשו' אבני צדק שם דיש לאסור בנדון הנ"ל, (וכן העיר בראי' זו, בתשו' מהר"ם שיק שם), מהא דכתב הרמ"א (בסי' רנ"ב), דיש להחמיר שלא יוציא הנכרי החפץ בשבת מבית הישראל, ויש שם טעם א' בטו"ז ומג"א מפני מראית עין, ובמחצית השקל מבואר עוד טעם א', דאף שנתן הנכרי הכסף מקודם, ויחד לו מקום, אפי"ה אסור מן הדין, מפני שיי"א שכסף אינו קונה, ושכירות לא קני', נמצא קונוהו הנכרי במשיכה בשבת, והו"ל כמוכרו בשבת, הרי אף דהקנין נגמר מאליו בשבת, בלא מעשה הישראל, והרי שם קיבל הישראל הכסף מע"ש, וביד הנכרי לקנותו בכ"ע שירצה, ומ"מ אסור עיי"ש, וא"כ לכאורה כמו כן בנד"ד.

(ד) אכן לפי מה שהעלה בתשו' אבני צדק שם /או"ח סי' ל"ד/, דהא דאסור למכור בע"ש שיחול הקנין בשבת, הוא דוקא בחד מהני תרתי, היינו במקום שחל הקנין בשבת דוקא, כמו בנדון הא' של תשו' רעק"א הנ"ל, או כמו בדין הב', דניהו שחל למפרע, ע"י מעשה קיום התנאי בשבת, מ"מ כיון דמעשה שבת גומר הקנין למפרע, אסור, אבל היכא שהקנין חל למפרע בלא מעשה שלו שרי עיי"ש, וכן נראה דס"ל לפשיטות בתשו' מהר"ם שיק שם /או"ח סי' קל"א/, אך בנוגע להמציאות בנידונם נראה שהמה מחולקים עיי"ש, וא"כ הרי יש עצה בנדון דידן, שיאמר בפ"י קודם שבת, שמי שיבוא לידו החפץ מהכלי בשבת, יחול הקנין עוד מקודם שבת, וכגוונא דאיתא (במס' סוכה מ"ב ע"ב), דכל מי שהגיע לולבו בידו הרי הוא לו במתנה, ובירושלמי (שם ה"ב) תלי זאת, בפלוגתא של ר' דוסא ור' יהודא גבי צנועין (בב"ק ס"ט), היינו דס"ל דמתנה מע"ש שיחול למפרע, ותלי' אם יש ברירה או

Contemporary Conundrums

(ה) ומה שנוגע להחשש הב' מטעם המעות שקונה בעל הכלי בשבת כנ"ל, בזה יש להמציא התקנה שאיתא בתשובת מהר"א אסאד (חאו"ח סי' פ"ג), שמצא תקנה לענין דורונות ומתנות שנתונים בשבת להרב לכבוד הדרשה, ויש בזה משום איסור מו"מ, כאשר תמה בזה המג"א (בסי' ש"ו סקט"ו), דיכוון המקבל המתנה שלא לקנותו בשבת עד מוצאי שבת, אע"ג דחצרו של אדם קונה שלא מדעתו, היינו בא"י, אבל בידוע ואין מכוון לקנות, לא קניא, כמ"ש המל"מ (פ"ב מה' זכי' ופי"ז מה' גזילה), ואפילו להמהרי"ט שהביא המל"מ שם, דס"ל ידו עדיפא וקנה, מ"מ בכוונה הפכיית, שמכוון ע"מ שלא לקנות, ודאי מודה המהרי"ט שאין קונה הדבר בע"כ, והביא ראיות לזה, ושוב כתב דמצא תקנה הנ"ל בספר המקנה (בק"א ה' קידושין סי' ס"ד), ועי' בזה בתשו' אבני צדק שם /או"ח סי' ל"ד/, וא"כ יש עצה גם בנד"ד, דעדיף מהנ"ל, דל"ה רק משום חצר ולא ידו, לומר בפירוש קודם שבת, שאינו רוצה לקנות המעות, עד מוצאי שבת, ושוב אין בזה משום איסור מקח וממכר.

(ו) ומה שהשואל העיר אם אין בזה משום שכר שבת, והנה אם נאמר דיש בזה משום שכר שבת, לא יועיל לנו במה שהכל נעשה מעצמו, ע"י ההכנה מע"ש, דכל עיקר איסורו של שכר שבת הכי הוי, ומה"ט כתב באמת הב"י (או"ח סי' תקפ"ה), דלית בי' דררא דאיסורא דאוי, עפ"י מה שכתב רש"י (בכתובות סו"פ אעפ"י), דשכר שבת אסור, משום גזירה דמקח וממכר, וא"כ הו"ל גזירה לגזירה עיי"ש, והקשה הא"ר, דהא בש"ס (בפ' משילין) קאמר, דאין מקדישין בשבת משום גזרות מקח וממכר, וכתבו רש"י ותוס' דכולה חדא גזירה, וא"כ הה"ד לענין שכר שבת, ות' בתוספת שבת (בסי' רמ"ג בפתיחת הסימן באמצע ד"ה וכללא), דשאני התם שעושה מעשה בשבת עצמה, משא"כ לענין שכר שבת, שאינו עושה שום מעשה בשבת, אלא ששכרן מע"ש, בכה"ג ליכא למגזר אטו מו"מ ושכירות בשבת גופה, דהא אפילו ב"ש דאסרו בשריית דיו מע"ש, משום גזירה שמא יעשה כן בשבת, כיון דעיקר השרי' נעשה בשבת, אבל בטעינת קורות של בית הבד, גם לדידהו שרי בע"ש, דלא גזרינן שמא יעשה כן בשבת, כיון דגם בשבת, אין בו אלא איסור דרבנן, וא"כ הה"ד נמי בזה, עיי"ש, אבל כ"ז רק לומר דלא הוי רק חומרא, ובמקום מצוה שרי, עי' (בסי' ש"ו סעי' ה') ובתוספת שבת שם, אבל זולת זה אסור, אף שאינו עושה שום מעשה בשבת, וא"כ הה"ד הכא, אם נאמר דיש בזה משום שכר שבת, - אכן כנראה אין בזה משום שכר שבת, דאף אם נאמר דבעל הכלי חושב בהמחיר שלוקח בעד החפץ, גם בעד שכר הכלי, שמחזיק שם הסחורה, מ"מ שייך בזה מש"כ הנוב"ת (או"ח סוס"י כ"ו), לענין שכר הרחיצה, וז"ל ועוד שהרי שכר העצים ודאי מותר, דאטו מי שלוקח דבר מחבירו בשבת, לא יפרע לו בחול, וא"כ רשאי ליטול שכרו בהבלעה עם שכר העצים עיי"ש, וממילא הה"ד הכא דשייך כל זה.

והיוצא לנו מזה, דבהתקיים כל התנאים, היינו שהכלי עומדת שלא ברשות ישראל, ובמקום שאינו ידוע מי בעל הכלי, והכל נעשה מע"ש, ועוד יתנה שני התנאים דלעיל קודם שבת, יש מקום להתיר. יצחק יעקב ווייס.